

**Parlament del president del Consell Escolar de Catalunya, Ferran Ruiz,
en l'acte inaugural de la XXIV Jornada de reflexió del Consell Escolar de Catalunya
“La personalització de l'aprenentatge”**

Molt bon dia a tothom.

Honorable senyora Irene Rigau, consellera d'Ensenyament; il·lustríssim senyor Pere Granados, alcalde de Salou i senyora regidora d'educació; senyor Joan Mateo, secretari de Polítiques Educatives; senyora M. Àngels González, directora dels Serveis Territorials d'Ensenyament a Tarragona; directores generals del Departament d'Ensenyament, autoritats, distingit professor Abbott, president de la subcomissió de la Jornada i membres del Consell Escolar de Catalunya, professors i alumnes, senyores i senyors, benvolguts tots.

En nom del Consell Escolar de Catalunya els dono la benvinguda i els agraeixo que siguin aquí per participar en la Jornada de reflexió d'enguany. Em plau molt que tinguem l'oportunitat de continuar aquesta tradició en aquest esplèndid Teatre-auditori de l'Ajuntament de Salou, a qui agraeixo molt la seva col·laboració.

Voldria començar la meua introducció a la Jornada amb les mateixes paraules d'Eladi Homs que la consellera d'Ensenyament va recollir fa pocs mesos en la presentació de l'Escola d'Estiu 2014, amb motiu de celebrar el centenari de la primera escola d'estiu a Catalunya. Fa un segle Eladi Homs deia que volia que els mestres s'acostessin a les experiències dels infants, que estiguessin convençuts que només s'aprèn pensant, que no volguessin ensenyar a partir de pensaments fets. Homs volia el mestre jardiner que veu en el nen una multitud de forces latents, que té cura i dedica la seva atenció a totes i cadascuna de les plantes del seu jardí. En altres paraules, un mestre que veu la persona que hi ha en cada alumne, a qui tracta com a tal.

Amb aquesta idea de rerefons, hem escollit el títol “La personalització de l'aprenentatge”, no pas per proclamar la darrera solució pedagògica o un nou eslògan que voldríem posar de moda; res més lluny d'això. Ho hem fet perquè volem entroncar amb la millor tradició pedagògica de la nostra història que a l'inici del segle passat va arrelar i florir a Catalunya. Pedagogs destacats i pioners com Dewey, Decroly, Montessori o Sensat, entre d'altres, van contribuir a establir els principis fonamentals de l'Escola Nova, principis potser mai del tot aplicats, sempre en conflicte amb la tradició i les circumstàncies, però que possiblement donaren i han donat lloc als millors escenaris de la història de l'educació. Parlar avui de personalització de l'aprenentatge és, en essència, reivindicar la vigència dels principis de la pedagogia activa i la seva rellevància per transformar l'educació amb vocació de futur.

L'Escola Nova defensa una educació que pren en consideració els desitjos i els interessos dels alumnes, una educació que admet que la vida psíquica de l'infant i de l'adolescent té valor propi i

que és capaç d'actuar en conseqüència. Una educació que parteix del fonament, avui plenament establert per la ciència cognitiva, que les persones només aprenem de veritat quan construïm sobre el que sabem. Per això, els alumnes han de ser guiats per l'acció pedagògica dels seus mestres, entesa com la competència professional de prendre decisions informades i oportunes sobre com acoblar —com fer que convergeixin— les ments dels alumnes i els recursos professionals i culturals que l'escola i el conjunt de la societat proporcionen. La finalitat no és altra que assolir els objectius educatius generals tot incorporant i aprofitant els interessos, capacitats i personalitats dels alumnes i també els dels professors.

Avui dia, la importància d'establir aquest lligam, la urgència d'avançar en aquesta convergència entre les ments dels joves i la proposta escolar, és més intensa que en cap altra època de la història, no endebades volem que l'educació arribi i empoderi tota la població. L'èxit escolar materialitzat en termes de satisfacció per l'experiència d'aprendre, satisfacció íntima i alhora compartida, és una condició de supervivència de la societat. Dit altrament, és prioritari que el sistema educatiu forneixi persones amb ganes de continuar aprenent i capaces de fer-ho, única base ferma de la formació al llarg de la vida.

És per això molt oportú recordar les paraules de Laurence Stenberg: cap redisseny curricular per radical que sigui, cap innovació instructiva, cap canvi en l'organització escolar, cap augment dels estàndards o enduriment dels exàmens, cap compensació econòmica al professorat, cap normativa de qualitat serveixen de res si l'alumne no va a l'escola interessat i compromès amb el fet d'aprendre. Sabent el que avui sabem, hauria de ser del tot evident que costums antics com voler fer-ho tot per a l'alumne sense comptar amb ell, instrumentalitzar la participació per al que ja està decidit, parapetar-se en la superioritat que donen la posició institucional, l'edat i l'experiència, pretendre imposar objectius i normes institucionals sense convèncer, és tot plegat una mena de despotisme pretesament il·lustrat que crea desil·lusió, apatia, i en alguns casos rebuig obert a tot el que es relaciona amb aprenentatge, educació i cultura.

Els docents —en plural, en equip— hem de saber que el “com” governa el “què”, fet que les neurociències han establert sòlidament. Hem de saber que l'acció pedagògica és tan o més important que el currículum, malgrat vinguem d'una tradició en què la impartició de lliçons i l'examen són la principal prioritat. Hem de tenir ben present que aprendre no és quelcom que l'escola “et fa” sinó que tu fas, per la qual cosa tota educació és, en darrer terme, autoeducació. Això requereix que cada alumne construeixi progressivament un projecte personal d'aprenentatge i de vida fonamentat en la seva personalitat i la seva responsabilitat. Començar a nodrir aquest procés des de l'educació més primerenca, orientar-lo amb sensibilitat i subtileza, desplegar equilibradament els poders de la narració i la conversa, de l'orientació i l'exigència, en un clima de llibertat, empatia i suport, és, al meu entendre, el repte professional i pedagògic més important de l'educació d'avui.

Tal com assenyala el professor Josep González-Agàpito en la seva contribució a la Jornada —en un vídeo que poden veure a la web del Consell—, la personalització de l'aprenentatge pot esdevenir un eix real de canvi educatiu si, sense optar per cap mètode, es concep com la definició de l'objectiu a assolir i la seva materialització es trasllada a l'ethos del centre educatiu, a l'acció pedagògica del professorat i a la dinàmica de partenariat amb els alumnes i les seves famílies. És

aquest, com es pot veure, un objectiu en veritat ambiciós, però precisament per això inspirador i digne de ser considerat en tota la seva profunditat.

Arribats a aquest punt és obligat explorar els obstacles que dificulten el camí vers la personalització, els quals, en la meua opinió, arrelen en la cultura relacional dels adults i els biaixos de les elits professionals.

El primer d'aquests esculls —em limitaré a esmentar-ne tres— és la manca de mirades introspectives dels adults respecte de la seva pròpia educació. Repetiríem sense canvis l'educació que vam rebre? Més enllà de la nostàlgia per la infantesa i la joventut deixades enrere, podem afirmar que la nostra educació formal va ser una experiència esplèndida? Podia haver estat millor? En què? Ens hauria agradat tenir-hi un paper més actiu, ser més valorats com a persones o estar més ben acompanyats? Quina etapa educativa recordem amb més satisfacció i per què? Vam gaudir aprenent? Acceptaríem reconèixer, potser, que més que interès pel coneixement, el que ens importava era aprovar? Resumint, podem honestament dir que l'escolarització va ser una etapa intel·lectualment estimulante, humanament intensa i emocionalment memorable de la nostra vida? Si és així, enhorabona. Però si no, què li mancava o sobrava a la nostra educació, de quina manera hauria estat millor? Penso que són preguntes que ens hem de fer i respondre, de manera individual i també col·lectiva, no fos que, en termes generals, estiguéssim incorrent en defectes similars.

Com assenyala el pedagog Martí Teixidó, analitzar la pròpia vivència com a alumne és un pas previ a la construcció de l'ètica professional. Em sembla improbable que sense una reflexió seriosa sobre la nostra pròpia educació formal pugui arrelar en l'imaginari de l'ensenyant, del gestor i de la comunitat educativa la convicció que cal avançar vers la personalització de l'aprenentatge. Per aquest motiu no em puc estar de suggerir que aquesta hauria de ser la primera assignatura de tots els estudis d'educació.

Per referir-me al segon obstacle que dificulta percebre el sentit profund de la personalització del procés educatiu d'infants i joves, no trobo cap manera millor que referir-me a les vivències dels mateixos adults en les relacions derivades de l'activitat laboral i les transaccions de la vida quotidiana.

M'explico. En la nostra vida tots ens relacionem amb altres persones pel sol fet de treballar i de consumir. Els adults volem que les persones amb qui tractem siguin honestes amb nosaltres, que escoltin els nostres plantejaments, que no ens facin perdre el temps i molt menys que ens enganyin. Volem ser ben atesos, amb cortesia i a ser possible amb una certa deferència, que no vol dir desigualtat ni privilegi. Volem que les interaccions quotidianes siguin raonables, còmodes i satisfactòries i en certs casos esperem que generin experiències enriquidores o inclús emocionants. En assumptes realment importants volem ser tractats com individus únics i singulars, ser coneguts com a persones, que ens escoltin i ens dediquin tot el temps necessari. No volem ser un número en un expedient. Tots aspirem a gaudir de relacions i intercanvis productius i gratificants, ingredients imprescindibles d'una vida reeixida.

En l'àmbit del treball volem estar informats, opinar i ser tinguts en compte. Desitgem tenir una certa perspectiva del context de la nostra feina i trobar-li sentit, ens interessa que sigui profitosa i útil. Volem controlar el que tenim entre mans i complir les nostres obligacions amb responsabilitat, autonomia i sense interferències innecessàries, cooperant i gaudint de suport i bon ambient.

En la meua opinió, la gran majoria d'adults —i en concret els que es dediquen a l'ensenyament— compartirien clarament aquestes idees, que goso dir que tenen una aplicabilitat molt general. Tan general, de fet, que també valen per a la vida dels alumnes i les relacions entre persones als centres educatius.

Així, el que acabo d'esmentar, és aplicable a nens i adolescents? Què volen els alumnes respecte de la seva vida als centres educatius? Si se'ls preguntés, no voldrien més o menys el mateix que volen els adults? O és que pensem que degut a limitacions d'experiència, coneixements, raonament, capacitat d'expressió i maduresa pròpies de la seva edat, tot això els és menys aplicable? Pensem potser que per ser menors d'edat, només han de tenir l'opció d'acceptar-ho, conformar-se i obeir en silenci? És més, és raonable pensar que aquesta actitud pot tenir èxit al món d'avui? Com molt bé diu el nostre conferenciant, professor John Abbott, el que més importa és la manera com ens tractem els uns als altres. En aquesta línia de pensament estic convençut que nens i joves volen el mateix tracte que volem els adults.

Per tant, passivitzar-los, no comptar de manera sistemàtica amb les seves personalitats, opinions i expectatives, obviar la necessària regeneració de l'estructura de relacions entre persones als centres educatius és erroni i té efectes perjudicials: per a mi és la principal causa d'insatisfacció i desinterès al món escolar i d'ineficàcia dels sistemes educatius.

El que acabo de dir respon sobretot a intuïcions personals, a constatacions fetes visitant centres educatius i a converses amb professionals de l'educació en diversos països. No puc dir que els meus punts de vista hagin estat demostrats o rebatuts, perquè no conec investigacions que responguin a aquests plantejaments. Potser pocs estudis es preocupen d'aquests assumptes o, quan n'hi ha, tenen un escàs impacte públic. I precisament és aquest tema, el paper de la recerca, el que voldria comentar per cloure la meua intervenció.

Així, el tercer i darrer obstacle a la personalització que poso a la seva consideració és l'existència d'un discurs públic que transmet la idea que la millora de l'educació depèn de manera gairebé exclusiva dels recursos que se li assignen i que, en canvi, omet valorar en profunditat el potencial de les persones i la influència de la manera com la institució educativa estructura les seves relacions. Alhora, també obvia el treball d'alta qualitat que es fa en molts centres educatius. Aquest biaix de la recerca contrasta amb el fet que personalitzar l'aprenentatge requereix en essència un discurs centrat en les capacitats de les persones i en la coordinació de l'actuació pedagògica per al seu desenvolupament harmònic i eficaç.

Tots som conscients que el debat sobre l'educació s'ha ampliat molt en els darrers anys, influït pel ressò que les proves PISA tenen en els mitjans de comunicació. A aquest debat també hi contribueixen la generalització de les proves de competències i els intensos esforços per reduir la proporció d'alumnes que abandonen els estudis secundaris o que un cop els finalitzen es desvinculen del tot de la formació. La informació que sobre això arriba al públic sovint s'emmarca

en estudis que analitzen possibles relacions entre els resultats, d'una banda, i, de l'altra, factors com l'estatus socioeconòmic, el nombre d'estudiants per classe, la concentració d'immigrants a les aules, aspectes socio-sanitaris, el tipus d'entorn familiar o el nivell formatiu dels pares. Els estudis analitzen la influència d'aquests factors en el rendiment acadèmic, valoren el seu impacte en l'eficiència o l'equitat del sistema educatiu, i alhora plantegen conclusions orientades al finançament de l'ensenyament i la formulació de polítiques educatives. D'aquesta manera la recerca educativa influeix en la valoració que l'educació té a la societat.

Per això, penso que pot resultar d'interès assenyalar que el denominador comú dels factors esmentats és senzillament que són aliens a l'alumne, en el sentit que li vénen donats, que no pot fer res per canviar-los o obviar-los. Ni el professor ni l'alumne poden incidir en preteses "causes" dels resultats com la situació socioeconòmica, la procedència geogràfica, el context cultural, la ràtio alumnes-professors o el percentatge de PIB invertit en educació. Així, la recerca que influeix en la visió pública de l'educació tendeix a ignorar el poder de la determinació, de la capacitat i del compromís de les persones —alumnes, mestres, pares i altres agents locals—, estenent un discurs basat més en les mancances que no pas en saber aprofitar a fons els recursos de què hom disposa, que són molts. Com diu Amartya Sen, premi Nobel pel seu treball en economia del benestar, per al progrés de la comunitat és imperatiu concentrar-se en assolir el que es vol amb els recursos que es tenen, en lloc d'esperar reestructuracions globals de l'economia o de la burocràcia. El mateix podem dir en l'àmbit de l'educació.

Com assenyala el president d'Axia, Juanjo Garcia, en la seva aportació a la Jornada, la personalització no és només possible i necessària, sinó que és prioritària. Un factor que podria potenciar aquesta visió seria estendre els àmbits de recerca a assumptes cabdals com la influència de l'estructura i les pràctiques de la mateixa institució escolar i el paper de les persones i les seves capacitats, expectatives, creences, esforç i determinació —sobretot alumnes, professors i tutors, però també pares i mares—. No dic pas que s'hagi d'ignorar el paper de les polítiques i dels factors no educatius, molt especialment la desigualtat socioeconòmica, sinó que s'han de potenciar línies de recerca que se centrin en la importància de valorar les persones i les seves capacitats en el marc d'estructures renovades de funcionament i coordinació de la institució escolar.

Torno al començament recordant que el noucentisme català va tenir una manifesta voluntat de regeneració social i de modernització. Va revaloritzar l'educació i l'escola perquè entenia que l'assoliment dels seus ideals passava per una nova pedagogia. En el centenari de la Mancomunitat de Catalunya, penso que estem vivint un moment d'alguna manera anàleg en termes polítics i socials i també educatius. Em plau doncs aprofitar aquesta ocasió per formular davant de vostès la hipòtesi que la personalització de l'aprenentatge està cridada a ser el fil conductor de la mobilització col·lectiva de capacitats humanes i del progrés de l'educació que la nostra societat necessita.

Amb aquest propòsit hem preparat un programa que compta amb la conferència del professor John Abbott —*thank you professor Abbott for coming to Catalonia specifically for this event*—, a qui presentaré d'aquí a un moment. La conferència donarà pas a una breu actuació de la coral de l'escola Doctor Alberich i Cases, de Reus. Després de la pausa tindrem quatre meses paral·leles:

"Currículum, tecnologia i entorn com a vectors de personalització", "Expectatives i veu de l'aprenent", "El paper de la família en la personalització del procés educatiu" i "La persona a l'ethos del centre educatiu. La implicació del professorat". Agraïxo als ponents i assistents l'acollida que han donat a la proposta del Consell, al mateix temps que em fa sentir especialment orgullós que per primera vegada comptem amb alumnes a la Jornada de reflexió. A ells i als seus pares i mares i professorat, moltes gràcies. Així mateix, agraïxo la feina que ha realitzat la comissió de la Jornada, presidida per Raül Manzano i de la qual formen part els moderadors de les taules: el mateix Raül, Jaume Cela, Joan Josep Codina i Dolors Vallejo, tots ells membres del Consell Escolar de Catalunya.

Condicionants del calendari aliens al Consell i que tots tenim presents han fet avançar pràcticament un mes la Jornada d'enguany, de manera que el debat per Internet al fòrum Consescat tot just està en els seus inicis. Per aquest mateix motiu de moment només comptem amb unes primeres aportacions institucionals d'entitats vinculades al món educatiu i n'esperem la resta al llarg d'aquest trimestre. Agraïxo a totes la seva implicació en relació al tema que ens ocupa.

Només em queda agrair el compromís i la professionalitat de la Secretaria del Consell, la col·laboració decidida dels Serveis Territorials d'Ensenyament a Tarragona i la contribució de l'escola Doctor Alberich i Casas, l'institut Jaume I, de Salou —alumnes del qual ens oferiran una actuació de cloenda—, l'institut Escola d'Hoteleria i Turisme de Cambrils amb les seves hostesses i el Complex Educatiu de Tarragona, que ha preparat l'esmorzar que podran gaudir d'aquí a una estona, per aplegar forces per participar intensament en la segona part de la jornada d'avui. Vull expressar en especial el meu reconeixement a l'alumnat, el professorat i les direccions d'aquests centres.

Reitero la benvinguda en nom del Consell Escolar de Catalunya i desitjo a tothom una Jornada interessant, profitosa i saturada de vocació de futur.

Moltes gràcies.

Salou, 18 d'octubre de 2014